

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
	بخش اول
۳	فصل اول: صرف در زبان‌شناسی معاصر
۳	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ پیشینه مطالعات صرفی
۵	۳-۱ جایگاه و قلمرو صرف در زبان‌شناسی معاصر
۸	۴-۱ خلاصه
۱۰	فصل دوم: مفاهیم بنیادی در صرف
۱۰	۱-۲ مقدمه
۱۰	۲-۲ مفهوم کلمه
۱۲	۳-۲ کلمه ممکن و کلمه موجود
۱۳	۴-۲ انواع کلمه به لحاظ نقش
۱۳	۱-۴-۲ واژه
۱۴	۲-۴-۲ کلمه دستوری / صورت کلمه
۱۴	۳-۴-۲ کلمه ساختوازی
۱۴	۴-۴-۲ کلمه واجی
۱۵	۵-۴-۲ کلمه املائی
۱۵	۶-۴-۲ کلمه به عنوان ساختی کل‌گرا
۱۶	۵-۲ انواع کلمه به لحاظ ساختوازی
۱۶	۱-۵-۲ کلمه بسیط
۱۶	۲-۵-۲ کلمه غیربسیط
۱۷	۱-۲-۵-۲ کلمه مشتق
۱۹	۲-۲-۵-۲ کلمه مرکب

صفحه	عنوان
۲۰	۶-۲ عناصر ساختوازی کلمه
۲۰	۱-۶-۲ ریشه، پایه، ستاک
۲۳	۲-۶-۲ وند
۲۳	۱-۲-۶-۲ انواع وند
۲۸	۲-۲-۶-۲ نقش وندها در ساخت واژه
۳۵	۳-۲-۶-۲ معنای وندها
۳۷	۴-۲-۶-۲ زایایی وندها
۴۳	۵-۲-۶-۲ چارچوب زیرمقوله‌ای وندها
۴۴	۳-۶-۲ واژه‌بست
۴۵	۱-۳-۶-۲ واژه‌بست‌های زبان فارسی
۴۸	۷-۲ خلاصه
۵۰	فصل سوم: سیری در مطالعات صرفی: پیدایش رویکردهای ساختگرایی و زایشی
۵۰	۱-۳ مقدمه
۵۲	۲-۳ مطالعات صرفی پیش‌زایشی
۵۲	۱-۲-۳ آراء نظری ساخت‌گرایان
۵۴	۲-۲-۳ سه رویکرد صرفی هاکت
۵۶	۳-۲-۳ مبحث واژه-واج‌شناسی در ساخت‌گرایی
۵۹	۳-۳ صرف در دستور زایشی
۵۹	۱-۳-۳ صرف در دستور زایشی-گشتاری
۶۲	۲-۳-۳ معناشناسی زایشی
۶۵	۳-۳-۳ مقاله «اشاراتی بر اسم‌سازی» چامسکی (۱۹۷۰)
۶۷	۴-۳ خلاصه
	بخش دوم
۶۹	فصل چهارم: صرف تکواژبنیاد
۶۹	۱-۴ مقدمه
۷۰	۲-۴ نظریه‌های صرفی تکواژبنیاد
۷۰	۱-۲-۴ مقدمه‌ای بر نظریه واژه‌سازی
۷۳	۲-۲-۴ نظریه صرفی سازمان‌بندی واژگان
۷۴	۱-۲-۲-۴ واژگان
۷۶	۲-۲-۲-۴ فرایندهای صرفی
۷۷	۳-۲-۲-۴ معناشناسی واژگانی

صفحه	عنوان
۷۸	۳-۴ صرف تکواژبنیاد و زبان فارسی
۷۸	۱-۳-۴ انواع تکواژ در زبان فارسی
۸۲	۲-۳-۴ تکواژگونگی
۸۳	۱-۲-۳-۴ بازنمایی زیرساختی
۸۴	۲-۲-۳-۴ انواع تکواژگونگی در زبان فارسی
۸۷	۳-۳-۴ تقطیع تکواژی
۹۱	۴-۳-۴ تکواژهای مسئله‌ساز در زبان فارسی
۹۱	۱-۴-۳-۴ وام‌واژه‌ها
۹۲	۲-۴-۳-۴ تکواژهای نازایا
۹۲	۳-۴-۳-۴ تکواژ صفر
۹۳	۴-۴-۳-۴ تکواژ گذشته‌ساز
۹۶	۵-۴-۳-۴ عنصر هموندی / میانجی
۹۸	۶-۴-۳-۴ واژ چندگانه
۹۹	۷-۴-۳-۴ همتانمایی
۱۰۰	۴-۴ فرایندهای واژه‌سازی و صرف تکواژبنیاد
۱۰۱	۱-۴-۴ فرایند اشتقاق
۱۰۱	۱-۱-۴-۴ اشتقاق پایگانی و ناپایگانی
۱۰۲	۲-۱-۴-۴ اشتقاق مقوله‌گذران و مقوله‌ناگذران
۱۰۳	۲-۴-۴ فرایند ترکیب
۱۰۳	۱-۲-۴-۴ انواع کلمه مرکب
۱۱۵	۳-۴-۴ فرایند ترکیب و اشتقاق
۱۱۶	۴-۴-۴ فرایند تکرار
۱۱۸	۵-۴-۴ تبدیل
۱۱۹	۶-۴-۴ قرض‌گیری
۱۲۲	۷-۴-۴ ابداع (واژه‌سازی بدیع)
۱۲۲	۸-۴-۴ کوتاه‌سازی
۱۲۳	۱-۸-۴-۴ ترخیم
۱۲۴	۹-۴-۴ اختصارسازی
۱۲۴	۱۰-۴-۴ سرواژه‌سازی
۱۲۵	۱۱-۴-۴ آمیزش
۱۲۵	۱۲-۴-۴ پسین‌سازی
۱۲۷	۱۳-۴-۴ فرایندهای معنایی

صفحه	عنوان
۱۲۸	۵-۴ خلاصه
۱۳۰	۶-۴ پرسش و تمرین
۱۳۲	فصل پنجم: صرف واژه‌بنیاد
۱۳۲	۱-۵ مقدمه
۱۳۲	۲-۵ صرف کلمه‌بنیاد/ واژه‌بنیاد
۱۳۳	۱-۲-۵ صرف و واج‌شناسی واژگانی
۱۳۶	۲-۲-۵ صرف کلمه‌بنیاد
۱۳۷	۱-۲-۲-۵ قواعد واژه‌سازی (WFR)
۱۴۰	۲-۲-۲-۵ قواعد واژ-واجی
۱۴۰	۳-۲-۵ صرف بی‌تکواژ
۱۴۱	۴-۲-۵ صرف واژه‌بنیاد
۱۴۴	۱-۴-۲-۵ مفهوم «صرف» در نظریه صرف واژه‌بنیاد
۱۴۵	۲-۴-۲-۵ فرضیه جدایی
۱۴۷	۳-۴-۲-۵ ستاک ساختواژی/ صرفی
۱۵۰	۴-۴-۲-۵ فرایندهای صرفی فارسی
۱۶۵	۵-۴-۲-۵ رویکرد جانشینی در تحلیل‌های صرفی واژه‌بنیاد
۱۷۷	۳-۵ خلاصه
۱۷۸	۴-۵ پرسش و تمرین
۱۸۰	فصل ششم: رویکردهای صرفی غیرخطی
۱۸۰	۱-۶ مقدمه
۱۸۰	۲-۶ صرف قالبی
۱۸۴	۱-۲-۶ صرف قالبی و زبان فارسی
۱۸۴	۱-۱-۲-۶ فرایند تکرار در صرف قالبی
۱۸۸	۲-۱-۲-۶ کوتاه‌سازی در صرف قالبی
۱۹۰	۳-۶ نظریه بهینگی
۱۹۶	۱-۳-۶ صرف بهینگی و زبان فارسی
۱۹۷	۱-۱-۳-۶ فرایند اشتقاق
۲۰۱	۲-۱-۳-۶ فرایند تکرار
۲۰۸	۳-۱-۳-۶ کوتاه‌سازی
۲۱۴	۴-۱-۳-۶ تصریف
۲۲۰	۴-۶ دوگان‌سازی صرفی

صفحه	عنوان
۲۲۱	۱-۴-۶ دوگان سازی صرفی و زبان فارسی
۲۲۴	۵-۶ خلاصه
۲۲۵	۶-۶ پرسش و تمرین
۲۲۷	فصل هفتم: صرف توزیعی
۲۲۷	۱-۷ مقدمه
۲۲۷	۲-۷ صرف توزیعی
۲۲۸	۱-۲-۷ مفاهیم نظری صرف توزیعی
۲۳۲	۲-۲-۷ تکواژهای نقشی و تکواژهای ریشه
۲۳۲	۳-۲-۷ فرایندهای صرفی فارسی
۲۳۲	۱-۳-۲-۷ تصریف
۲۳۷	۲-۳-۲-۷ اشتقاق
۲۴۰	۳-۳-۲-۷ ترکیب
۲۴۵	۳-۷ خلاصه
۲۴۶	۴-۷ پرسش و تمرین
۲۴۷	فصل هشتم: صرف ساختی
۲۴۷	۱-۸ مقدمه
۲۴۷	۲-۸ صرف ساختی
۲۴۷	۱-۲-۸ مفهوم ساخت
۲۴۹	۲-۲-۸ واژگان سلسله مراتبی
۲۵۲	۳-۲-۸ رویکرد جانشینی در واژه سازی
۲۵۴	۳-۸ فرایندهای صرفی فارسی
۲۵۵	۱-۳-۸ تصریف
۲۵۹	۲-۳-۸ اشتقاق
۲۶۲	۳-۳-۸ ترکیب
۲۶۳	۱-۳-۳-۸ کلمات مرکب درون مرکز
۲۶۸	۲-۳-۳-۸ کلمات مرکب برون مرکز
۲۷۰	۴-۸ خلاصه
۲۷۱	۵-۸ پرسش و تمرین
۲۷۲	فصل نهم: رویکرد تاریخی در تحلیل صرفی
۲۷۲	۱-۹ مقدمه
۲۷۲	۲-۹ افعال جعلی در فارسی

صفحه	عنوان
۲۷۴	۳-۹ مجهول‌سازی در فارسی
۲۷۷	۴-۹ فرایندهای تغییرات صرفی زبان
۲۷۷	۱-۴-۹ واژگانی‌شدگی
۲۷۸	۲-۴-۹ دستوری‌شدگی
۲۸۲	۳-۴-۹ دستوری‌زدایی
۲۸۴	۱-۳-۴-۹ انواع دستوری‌زدایی
۲۸۷	۵-۹ خلاصه
۲۸۷	۶-۹ پرسش و تمرین
۲۸۸	فصل دهم: تعامل‌ها و یافته‌ها
۲۸۸	۱-۱۰ مقدمه
۲۸۸	۲-۱۰ تعامل صرف با دیگر حوزه‌های زبان
۲۸۹	۱-۲-۱۰ تعامل صرف و واژگان
۲۹۲	۲-۲-۱۰ تعامل صرف و نحو
۲۹۵	۱-۲-۲-۱۰ تعامل واژه‌سازی و نحو
۲۹۹	۲-۲-۲-۱۰ تعامل واژه‌سازی و تصریف
۳۰۰	۳-۲-۱۰ تعامل صرف و واج‌شناسی
۳۰۳	۴-۲-۱۰ تکواژگونگی قابل‌پیش‌بینی
۳۰۵	۵-۲-۱۰ تکواژگونگی غیرقابل‌پیش‌بینی یا تا حدودی قابل‌پیش‌بینی
۳۰۶	۶-۲-۱۰ تعامل صرف و معنی‌شناسی
۳۱۰	۳-۱۰ چالش‌های تحلیل ساخت صرفی زبان فارسی
۳۱۰	۱-۳-۱۰ کاربرد نظریه‌های صرفی در تحلیل داده‌های فارسی: کجا و چگونه
۳۱۳	۲-۳-۱۰ گرایش رده‌شناسی صرفی زبان فارسی
۳۱۴	۳-۳-۱۰ جایگاه و قلمرو صرف در زبان فارسی: حوزه‌ای مستقل یا وابسته
۳۱۶	۴-۱۰ خلاصه
۳۱۶	۵-۱۰ پرسش و تمرین
۳۱۷	منابع
۳۳۷	واژه‌نامهٔ فارسی-انگلیسی
۳۴۶	واژه‌نامهٔ انگلیسی-فارسی
۳۵۴	نمایهٔ موضوعی

پیشگفتار

موضوع مطالعات صرفی یک زبان بررسی و توصیف ساختار درونی کلمات، واحد تحلیل ساخت صرفی - واژه یا تکواژ - در آن زبان، فرایندهای واژه‌سازی، زایش کلمات جدید، روابط بین کلمات در خانواده‌های اشتقاقی و نیز روابط بین صورت‌های کلمه در صیغگان تصریفی آن زبان است. علاوه بر این، حوزه صرف یک زبان با حوزه‌های دیگر زبان یعنی واج‌شناسی، نحو و معناشناسی نیز تعامل دارد، به این دلیل که زبان همچون شبکه به هم‌بافته‌ای است که زیرنظام‌های آن به‌رغم استقلال، از جهاتی به یکدیگر وابسته‌اند. البته، میزان این وابستگی‌ها در رویکردهای نظری صرفی متفاوت بوده که ضروری است در مطالعات صرفی مورد توجه قرار گیرند.

در مطالعات صرفی زبان فارسی از گذشته تاکنون مسائل مختلفی در این حوزه مورد بررسی قرار گرفته که به روشن شدن جنبه‌هایی از صرف این زبان کمک کرده است. بدین منظور در کتاب حاضر نیز موضوعات اصلی صرف زبان فارسی از منظر چندین رویکرد نظری توصیف و تحلیل شده است تا گامی کوچک در جهت بومی‌سازی مطالعات زبانی در حوزه صرف برداشته شود. لذا امید است که مخاطبان اصلی این کتاب از آن بهره کافی ببرند.

کتاب حاضر از دو بخش با ده فصل تشکیل شده است. در بخش اول، فصل‌های اول، دوم و سوم، مقدمه‌ای کوتاه درباره حوزه صرف و جایگاه آن در زبان‌شناسی معاصر، مفاهیم بنیادی در این حوزه و سپس پیشینه‌ای در خصوص مطالعات صرفی پیش‌زایشی تا پایان ساخت‌گرایی و مراحل آغازین دستور زایشی تا دهه هفتاد میلادی در قرن بیستم آورده شده است. در بخش دوم، فصل‌های چهارم تا هفتم کتاب، مبانی نظریه‌های صرفی معاصر تأثیرگذار معرفی و توضیح داده شده‌اند، از جمله صرف تکواژبنیاد، صرف واژه‌بنیاد، صرف توزیعی و نیز رویکردهای صرفی غیرخطی (مانند صرف بهینگی)، که در نیمه دوم قرن بیستم در راستای دستور زایشی شکل گرفته‌اند، و مهم‌تر آنکه پس از معرفی این نظریه‌ها در هر فصل، صرف زبان فارسی به شکل عملی، تا حد امکان، در چارچوب این نظریه‌ها و رویکردهای نظری

تحلیل شده است. در فصل هشتم، در چارچوبی غیرزایشی، صرف ساختی و کاربرد آن در تحلیل صرف زبان فارسی مورد بررسی قرار گرفته است. فصل نهم به رویکرد تاریخی در تحلیل صرفی اختصاص یافته است، و در فصل دهم به تعامل صرف با دیگر حوزه‌های زبان و در نهایت به یافته‌های بررسی‌های صرفی در این کتاب پرداخته شده است. در پایان هر فصل پرسش‌ها و تمرین‌هایی داده شده است تا دانشجویان با بحث و بررسی به آن‌ها پاسخ دهند.

شایسته است مراتب سپاسگزاری خود را از تمامی گرامیانی ابراز نمایم که در تمام مراحل تدوین کتاب ما را همراهی کردند. از آقای دکتر مهدی احمدی، مدیر گروه زبان‌شناسی «سمت» که نظرها و پیشنهادهای صائب ایشان در آموزشی‌تر شدن ساختار کتاب، به عنوان درس‌نامه، بسیار راهگشا بود، خانم مریم کشوری، کارشناس گروه زبان‌شناسی «سمت» و نیز خانم مژگان ضرغامی، ویراستار کتاب که با دقت نظرشان در امر ویرایش به روان‌تر شدن متن کتاب کمک شایانی کردند، صمیمانه سپاسگزاریم.

فائزه ارکان

تهمینه حیدرپور بیدگلی

تابستان ۱۳۹۹